

مَشَقِّ مَعْرِفَت

جستارهایی در عرفان اسلامی

مجتبی اعتمادی‌نیا

نشران سوسو

۱۳۹۷

سرشناسه : اعتمادی‌نیا، مجتبی، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور: مشق معرفت : جستارهایی در عرفان اسلامی/مجتبی اعتمادی‌نیا.
مشخصات نشر: تهران: نشر آن‌سو، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۱۸۴ص.

شابک : 978-600-98321-3-2

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۳۴.

یادداشت: نمایه.

موضوع: عرفان

Mysticism: موضوع

موضوع: تصوف

Sufism: موضوع

رده بندی کتاب: BP ۱۳۹۷۲۸۶م۵۶الف/

رده بندی دیویی: ۸۳۸

شمار کتابخانه ملی: ۵۱۶۹۸

نشر آن‌سو

مَشَقِّ مَعْرِفَت

جستارهایی در عرفان اسلامی

مجتبی اعتمادی‌نیا

کتاب آرای: آتلیه سایه

چاپ اول: ۱۳۹۷

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۸۳۲۱-۳-۲

بها: ۱۷۵۰۰ تومان

© ۱۳۹۷ حق نشر محفوظ و مخصوص نشر آن‌سو است.

بهره برداری و نقل قول بدون ذکر منبع به هر صورتی بدون اجازه ناشر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

www.ansoo.pub

ansoo.pub@gmail.com

فهرست

- پیش‌گفتا، ۱۲
- تأملی در باب هرگاه عارفان خراسان و الزامات هستی‌شناسانه آن ۱۶
- درآمد ۱۶
- نگاهی اجمالی به خطوط کلی نظرگاه عارفان خراسان ۲۰
- الف) شاعرانگی ۲۱
- ب) بکارت زبانی ۲۳
- ج) برآسودگی از مفهوم اندیش‌محال و سافیزیکی ۲۶
- د) آن‌سوباوری ۳۱
- هستی از منظر عارفان خراسان ۳۵
- بررسی نظرگاه انتقادی استاد مطهری در باب نظریه وحدت وجود ۵۱
- درآمد ۵۱
- تقریر استاد از استدلال عارفان مدافع نظریه وحدت وجود ۵۵
- راهکار ابتکاری استاد در اثبات مساوقت وجود با وجوب ذاتی ۵۱
- نقد و بررسی ۶۱
- تقریرهای مختلف از نظریه وحدت وجود ۶۳
- آیا تفکیک میان ضرورت ذاتی منطقی و فلسفی گره‌گشا است؟ ۶۹
- آیا مدافعان وحدت وجود از پذیرش هر نوع کثرتی امتناع ورزیده‌اند؟ ۷۴

۸۳	رهرو مکتب تلفیق
۸۳	درآمد
۸۵	اصلی‌ترین جریان‌های فکری در حوزه عرفان و فلسفه اسلامی
۸۵	الف) تصوف فارغ از حکمت نظری
۸۶	ب) حکمت نظری فارغ از سیر و سلوک عرفانی
۸۷	ج) مکتب تلفیق؛ تطورات تاریخی و عقیدتی
۹۸	اصول مکتب تلفیق در آراء امام خمینی
۹۸	د) مکتب معارض میان مشاهدات عرفانی و براهین عقلی
۱۰۱	ه) مکتب توافقی آیات و روایات با براهین حکمی و مشاهدات اصیل عرفانی
۱۰۲	ج) رابطه عوم و خف و ص مطلق میان عقل و کشف و شرع
۱۰۵	یک، رجحان معرفت ذوقی و شهودی بر معرفت برهانی
۱۰۷	دو، رجحان معرفت عقلی بر معرفت ذوقی و برهانی
۱۰۹	د) نگاه نقادانه به براهین استدلالی و مواجید عرفانی
۱۲۱	از گوش به آغوش
۱۲۱	درآمد
۱۲۲	سال‌شمار زندگی صدر
۱۲۴	تأملی در رفت و آمدهای پیشین به قم و داشاز
۱۲۸	خلوت گزیده را به تماشا چه حاجت است
۱۴۲	منزل اسرار
۱۴۴	خروج از انزوا و حضور عشره مبشره
۱۴۸	پایان سفر سوم
۱۵۵	رابطه خدا و آفرینش از منظر ابن عربی
۱۵۵	درآمد
۱۵۹	کیفیت رابطه علی میان خدا و آفرینش

۱۶۲	سلب فاعلیت ایجادى از ممکنات
۱۶۴	نفى مفهوم متعارف آفرینش
۱۶۶	خدا، آفرینش و جبر ذاتى
۱۶۷	اختیار انسان و جبر ذاتى
۱۷۱	آفرینش مبتنى بر اعیان ثابتہ
۱۷۹	نذابه

www.ketab.ir

پیش‌گفتار

مَشْرِعِ معرّات هیچه گشت و گذار فکری سال‌های اخیر نگارنده در قلمرو عرّان اسلام است. اکثریت قریب به اتفاق مقالات این مجموعه که به صورت مجلد در سال‌های گذشته در مجلات مختلف به چاپ رسیده‌اند، اینک در قالب مجموعه‌ای واحد و همراه با برخی تغییرات مختصر انتشار می‌یابد.

مقاله نخست این مجموعه با عنوان «تأملی در باب نظرگاه عارفان خراسان و الزامات هستی‌شناسانه آن» با تأمل در میراث عرفانی بایزید بسطامی و ابوالحسن خرقانی، به عرّان دین از مشهورترین عارفان حوزه خراسان، نشان می‌دهد که این میراث عارفی را می‌توان مصداقی از تفکر شاعرانه و فراخوان وجود برای مأواگزیدن در مأمی زبان به شمار آورد؛ تفکری که در آن، موجودات زیر سایه قاب‌بندی‌های دهی فاعل شناسا قرار ندارند و لاجرم عرصه گشوده و مسطحی را مهیا می‌سازند که در آن دیدار وجود صورت می‌بندد و موجودات چنانکه بایسته است ارج نهاده می‌شوند. شاعرانگی، بکارت زبانی، برآسودگی از مفهوم‌اندیشی‌های متافیزیکی و آن‌سوباوری، مهمترین ویژگی‌های این شیوه تفکر به شمار می‌رود.

دومین مقاله این مجموعه با عنوان «بررسی نظرگاه انتقادی استاد مطهری در باب نظریه وحدت وجود» می‌کوشد تا با تکیه بر حواشی کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم به بررسی نقادانه رویکرد استاد مطهری در باب نظریه وحدت وجود پردازد. استاد مطهری در حواشی مقاله هفتم و هشتم از کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم، استدلال و نحوه ورود عارفان به بحث وحدت وجود را واجد اشکالاتی تشخیص داده و درباره آن به بحث و تأمل پرداخته‌اند. این مقاله می‌کوشد تا با تبیین نظرگاه انتقادی استاد و بررسی جوانب زوایای دیگر موضوع، آن را از منظری انتقادی طرح و بررسی نماید. نتایج بررسی‌های نگارنده در این مقاله نشان می‌دهد که انتقادات استاد به نظریه وحدت وجود و راه حل ابتکاری ایشان در تبیین مساوقت وجود با واجب ذاتی دارای نقایص و تشویشاتی است که توفیق نظریه وحدت تشکیکی وجود را، نظرگاه مبتنی بر وحدت شخصیه وجود را با ابهاماتی روبرو می‌سازد.

نگارنده در سومین مقاله این مجموعه با عنوان «رهرو مکتب تلفیق؛ بررسی ارتباطات متقابل عقل، نقل و شهود از منظر امام خمینی» می‌کوشد پیشینه تاریخی و تطورات روش‌شناختی حوزه فلسفه، روان و تصوف را با محوریت بحث از ارتباطات متقابل عقل، نقل و شهود در منظر امام خمینی محل بررسی و تأمل قرار دهد. نتیجه بررسی‌های این نوشتار نشان می‌دهد که پس از سهروردی و در پی تلاش‌های فکری او جریانی در حوزة فلسفه و عرفان اسلامی شکل گرفت که دست به تلفیق حکمت بحثی با معارف و شیوه زندگی برآمده از سیر و سلوک عرفانی و آموزه‌های قرآن و سنت زد. اتباع ابن عربی به ویژه پس از ملاصدرا در زمره ادامه‌دهندگان این جریان فکری بوده‌اند که حوزه عرفانی - فلسفی تهران و کربلا در زمره برجسته‌ترین

مصادیق آن به شمار می‌رود. امام خمینی به عنوان یکی از میراث‌داران این جریان فکری در حوزه عرفانی تهران، نقشی مهم در ترویج و تثبیت مبانی فکری مکتب تلفیق ایفا نمود که این نوشتار با بررسی رنوس این مبانی در آثار ایشان، به نقش اثرگذار و تمدن‌ساز این جریان فکری در معرفت‌شناسی اسلامی می‌پردازد.

نگارنده در چهارمین مقاله با عنوان «از گوش به آغوش؛ جستاری در ایام انزواء صدرالمتألهین شیرازی در قم و کهک» می‌کوشد تا با نگاهی تاریخی-تحلیلی به مهمترین و سرنوشت‌سازترین دوره زندگانی و حیات معقول صدرالمتألهین شیرازی، به بررسی نتایج و تبعات این دوره حساس از سلوک عسی و علمی، معمار حکمت متعالیه پردازد. صدرا از رهگذار این ایام سرنوشت‌ساز، با فرانت از «قال و قیل علم» و «طاق و رواق مدرسه» در تکاپوی علمی، سفارایعه به مجاهدت در عرصه جهاد اکبر دل سپرد و از این طریق با پالایش و تهذیب دستگاه فلسفی خود، طرحی نو در نظام عقلانیت اسلامی درافتاد. این دوره بریار و اثرگذار، در نهایت صدرا را متقاعد نمود که حکمت نظری فارغ از معرفت نفس و حکمت عملی، راهی روشن به کشف رموز و مجهولات هستی نخواهد برد.

و بالاخره نگارنده در آخرین مقاله این مجموعه با عنوان «رابطه خدا و آفرینش از منظر ابن عربی» به بحث از نحوه تلقی خاص ابن عربی در رابطه میان خدا و آفرینش در نظام هستی‌شناسانه مبتنی بر نظریه وحدت وجود می‌پردازد و برخی از چالش‌ها و لوازم اجتناب‌ناپذیر این نظرگاه را محل بحث و تأمل قرار می‌دهد.

دشواری حروفچینی این اثر نیز مانند سایر آثار نگارنده، بر عهده همسر عزیز و فداکارم، خانم حمیده قمری است که شایسته سپاس و امتنان عمیق

است. علاوه بر این، زحمات دست اندرکاران انتشارات آن‌سو که در انتشار شایسته این اثر، زحمات فراوانی بر خود هموار نموده‌اند، ستودنی و تحسین‌برانگیز است. تعالی همه بندگان نیک خداوند، افزون باد!

بمَنِّهِ و کَرَمِهِ

مجتبی اعتمادی‌نیا

نوروز ۱۳۹۵ هجری شمسی

www.ketab.ir